

“Joan Coromines em va formar”

Carles Duarte, director de la Fundació Lluís Carulla, és un dels poetes més prolífics i traduïts de la seva generació. Ara reedita el poemari ‘Tríptic hebreu’, a Tres i Quatre. Durant deu llargs anys va ser ajudant de Joan Coromines en l’elaboració del ‘Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana’ i va rebre el mestratge humà i científic del lingüista.

Carles Duarte (Barcelona, 1959) ha passat del càrrec de secretari general de la Presidència de la Generalitat de Catalunya a director de la Fundació Lluís Carulla, abans Fundació Jaume I. És un dels poetes més prolífics i traduïts de la seva generació. Lingüista de formació, va ser ajudant de Joan Coromines entre el 1979 i el 1989, durant l’elaboració del *Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana*.

—En només dos anys, heu reeditat el *Tríptic hebreu*, aparegut el 2002 a la Magrana, en una altra editorial, Tres i Quatre, deixant a banda que els tres llibres del volum, *Cohélet*, *Ben Sira* i *Qumran*, ja havien aparegut, en volums diferents, a Columna, entre el 1996 i el 1997. Com és que heu canviat tant d’editorial?

—**Procuo que la meva relació amb els editors sigui càlida i profunda. Hi ha d’haver una gran sintonia, una confluència de voluntats. El Tríptic hebreu és un llibre, han dit altres persones, molt significatiu i central dins de la meva obra. Fins i tot s’ha traduït a l’hebreu. Columna, amb l’anada d’Àlex Susanna, i la Magrana, amb la de Carles-Jordi Guardiola, ja no m’oferien el que ara m’ofereix Tres i Quatre.**

—El fet que el llibre hagi caigut de les mans de dues editorials vol dir que la poesia no cotitza gaire, a hores d’ara, oi?

—**Vol dir que el món editorial en català és un món viu, amb contínues crisis de creixement i de renovació o redefinició. No és la percepció d’un món que s’enfonsa.**

—Però hi ha menys grans col·leccions.

—**És veritat. Hi ha processos editorials que fan que algunes col·leccions de poesia els siguin menys necessàries. Però també és cert que sorgeixen noves editorials de poesia, com ‘L’esguard’. Màrius Sampere m’acaba de trucar que hi publica un llibre.**

—Sou optimista de mena o perquè, a la vida, us ponen totes?

—**Sóc optimista de mena. La meua vida és com la de tots. De maldecaps en tinc com tothom. Però posats a fer, prefereixo la generositat i l’optimisme a la desesperació, a la crítica exacerbada. M’estimo massa la vida. Contemplant un ponent o mirant el mar, m’és difícil no ser feliç. De tota manera, la vida ha estat generosa amb mi.**

—La vostra obra ha estat traduïda a diverses llengües: italià, castellà, francès, islandès i hebreu, deixant a part els poemes apareguts en revistes de diversos països. Suposo que per ser traduït, hi ha d’haver al darrere l’esforç de l’autor, i els contactes personals, perquè la poesia no dona diners.

—**En el cas de l’hebreu s’hi han interessat ells. A la presentació, van dir que el llibre forma part de la literatura hebrea. En el cas del francès, comparteixo sensibilitats amb una de les traductores, Héléne Dorion, que vaig traduir al català, per la meua banda. Al darrere d’aquestes traduccions hi ha un enamorament de l’obra, una passió. Com el cas de la islandesa.**

—Vau treballar amb Joan Coromines durant onze anys. Penseu que la seva obra ha estat ben aprofitada?

—No. Amb tota certesa, no. En el món dels nostres lingüistes segurament hi ha hagut un desenvolupament molt intens dels nous corrents analítics, sincrònics. La lingüística generativa, que està molt bé. Però en canvi, la lingüística diacrònica, la història de les paraules, no ocupa un lloc prou destacat, si tenim en compte la tradició rebuda. Coromines era una personalitat molt singular i malauradament no prou ben connectada amb el món universitari del nostre país; i van ser pocs el que van tenir l'ocasió d'acostar-s'hi. De tota manera, penso que la seva obra és tan important, tan farcida de propostes i d'observacions, fruit d'un coneixement molt directe, ja sigui dels textos o de l'ús oral de la llengua, que és un tresor pràcticament inexhaustible. Estic segur que la seva obra té molt de futur. Molts creiem que podrà desenvolupar obres de gran nivell.

—No heu volgut parlar de la vostra relació personal amb Joan Coromines. Us ho reserveu per a les memòries?

—No penso que la meua vida sigui tan important com per fer unes memòries. Amb Joan Coromines vaig tenir una relació molt intensa. M'exigia molt. Hi vaig arribar poruc i vaig anar agafant molta confiança. Ens enteníem bé i una part rellevant del que he pogut fer té molt a veure amb el que em va ensenyar, tant científicament com personalment.

—Què és el que us va ensenyar?

—Que l'esforç persistent fa possible allò que d'entrada sembla inimaginable. Recordo la sensació de desànim quan vàrem començar la lletra "p" del diccionari. I treballant sistemàticament, sense defallir, va arribar el dia que la vàrem enllestir. Una altra lliçó va ser que una part de la vida d'aquest país, en especial l'època republicana, la vaig entendre millor parlant amb ell. I em va ensenyar una cosa que per als catalans és del tot primordial, que hem de confiar més en nosaltres mateixos, cosa que val també per a l'escriptor. No som més traduïts perquè no creiem prou en el que fem i tenim por d'anar a fora.

—En què consistia exactament la vostra col·laboració amb Coromines?

"El Triptic hebreu, que ara reedita Tres i Quatre, és un llibre, han dit altres persones, molt significatiu i central dins de la meua obra. Fins i tot s'ha traduït a l'hebreu."

—En primer lloc, seleccionar les cèdules de l'armari i ordenar-les alfabèticament. Recollida la informació, reconstruïa el que havia de ser l'article, informació dialectal, històrica, etc. Això ho feia a Barcelona. Un cop enllestit això, pujava a Pineda i em passava uns quants dies separant un a un tots els articles. Ell mentalment feia els articles de tota una lletra abans de posar-se a escriure. Jo no redactava, però intervenia en el procés fins que, un cop païda tota la informació, ell es posava al davant de la màquina. I de vegades vàrem anar de vacances junts, a Boi i Taüll, on continuava amb les seves enquestes orals.

—Tinc entès que per descansar de la feina diària, llegia. És així?

—Sí. Però no qualsevol cosa. En el període que el vaig tractar, llegia Goethe, en alemany. De català, preferentment Verdager. Era una gimnàstica lingüística i cultural. La lectura s'havia convertit no en un fet d'entreteniment, només, sinó de coneixement i domini de les llengües. Escoltava poca música, però tenia una gran passió per *La flauta màgica*, de Mozart.

—No penseu que la moda de la gramàtica generativa ha fet molt de mal? Per una banda, perquè ha produït molt de fum. I en segon lloc, perquè ha permès crear experts en teoria de la llengua sense necessitat de conèixer a fons la llengua catalana.

—L'esforç científic d'abstracció és sempre enriquidor, però al mateix

TINA BAGUÉ

"Els 'Nostres Clàssics' publicarà més títols a l'any, i els més fonamentals."

temps, la persona que es dedica professionalment a la llengua, el primer aprenentatge que ha de fer és el de la consciència de la llengua pròpia, configurada al llarg dels segles. Cada mot és ple d'emocions, de sentiments, de plasmacions de la imaginació humana. Està molt bé l'abstracció, tot el que permet trobar de comú en les llengües, però cap estudi no pot sortir de la realitat. La llengua, deia Coromines, és l'expressió de l'ànima d'un poble.

—Gabriel Ferrater va ser el nostre darrer lingüista estructural que tenia una cultura humanista, una gran cultura literària. A partir d'ell, a casa nostra, els lingüistes deixen de tenir gust literari, com tenien Fabra, Moll i Coromines. Cal dir, també, que, a l'altre cantó, molts filòlegs no tenen gens de gust lingüístic.

—Segurament és així. El que passa és que contra el corrent que afavoreix l'especialització, jo m'apunto a la complexitat, a la multidisciplinarietat, sense menystenir els camins que porten a aprofundir en camps molt concrets de les coses.

—Ja ningú no parla del geni, de l'esperit de la llengua, idea que va ser clau durant el procés de la normalització fabriana. Deu ser poc científic.

—O, i tant! La llengua no és una fórmula matemàtica.

—Posem un exemple. Els lingüistes són uns senyors que han detectat el

"pecat" del pleonasma sense pensar que si forma part de l'expressió oral, de la llengua viva, devia ser per una raó que han tingut mandra per descobrir.

—Sí, efectivament. La gramàtica en algun cas ha tendit a desnaturalitzar la llengua, a fer-li perdre el tremp, la força, el geni. I el que cal és el contrari. Els poetes, per exemple, és bo que creem llenguatge.

—I sobre el futur del català, també sou optimista?

—Sí que en sóc. Però que en sigui no vol dir que sigui un frívol. Sé perfectament que la llengua exigeix un compromís i que avui la situació presenta elements més esperançadors que no pas els que trobàvem fa trenta anys. Avui el català té una presència molt àmplia a l'ensenyament, les institucions, l'administració pública. Però també és cert que cal encomanar a la immigració la consciència de viure en aquest país i que entenguin que aquesta llengua ha de ser la seva.

—El ritme dels "Nostres Clàssics" de la Barcino, editorial propietat de la fundació que dirigiu, ha estat lent, suposo que, entre més raons, perquè ara les exigències filològiques són més grans i els llibres són molt complicats de fer. Pot ser que apareguin més títols cada any i que es facin les edicions crítiques que més calen, com el *Tirant lo blanc* i la *Crònica* de Muntaner?

—Sí, n'editarem més, i per això hem incorporat un tercer filòleg, Francesc Gómez, que s'ha afegit a Amadeu-J. Soberanas i Joan Santanach. I a més hem revitalitzat el consell assessor, on hi ha gent important, com Gemà Colón i Lola Badia, perquè promoguïn els encàrrecs que ens semblin convenients, sense esperar que se'n facin tesis, que a vegades poden trigar massa. No volem adoptar una actitud passiva i resignada.

—Vau accedir a càrrecs polítics d'alta responsabilitat a partir d'una carrera de funcionari. Em penso que mai no vau deixar de ser funcionari, en el bon sentit de la paraula.

—Diguem que per damunt de tot jo m'estimo la Generalitat. El que m'obsedeix és que totes les institucions estiguin al servei del país. I que la Generalitat sigui una institució modèlica i eficaç. És una mena de patriotisme institucional. Una mica funcionari ho he estat sempre, però des d'aquest ideal. Sóc militant d'un partit en què em sento còmode, des del 1990, i fonamentalment sóc nacionalista i aspiro que Catalunya sigui tan plenament ella com sigui possible.

—Abans de les darreres eleccions, vau deixar la Generalitat. Perquè en Mas no us va cridar o perquè pensàveu que s'havia de fer foc nou, encara que continués governant CiU?

—Sóc un home que tinc un gran afecte i admiració pel president Pujol. Haver viscut prop seu els seus anys de mandat ha estat un autèntic privilegi. La figura del llavors conseller en cap Mas em resulta molt atractiva i no hi va haver cap ruptura amb ell, però vaig pensar que si Pujol deixava pas a unes altres generacions, seria molt saludable que es formessin equips nous.

És molt important que hi hagi persones noves. Això és bo sempre, i en el nostre país encara més, atesa l'accidentada tradició democràtica. Això enriqueix el país. Com més gent passi pel Govern, més sòlid serà el país. Cal gent preparada per prendre decisions, gent que conegui el país, i assumir responsabilitats polítiques és una de les maneres de conèixer-lo.

Lluís Bonada